

Особиста думка

Г.О.Балл

Я хочу розповісти — без коментарів — кілька епізодів свого спілкування з Григорієм Силівичем Костюком.

Епізод перший (1958 рік). Я без роботи (хоча щойно закінчив з відзнакою Київський політехнічний інститут). За місцем призначення не взяли через реорганізацію установи, а в інших місцях відмовляють (у тому числі керівники, які викладали у нас в КПІ і добре знали мене як студента-відмінника). Приводи висувають різні, хоч справжня причина всім зрозуміла: «п'ята графа». Та якось моя мати, зустрівши у черзі за яблуками свою давню знайому Августу Миронівну Гольдберг, розповідає їй про мої невдачі. Та каже: «А у нас в Інституті психології якраз шукають інженера. Нехай ваш син підійде до Григорія Силівича!» Я іду, хоч не дуже сподіваюсь на успіх, маючи вже негативний досвід. Костюк зустрічає мене привітно: «Покажіть, будь ласка, додаток до диплому... О, такі ціка-

---

ві предмети! І все п'ятірки... Такі фахівці нам потрібні. Та, розумієте, це має вирішити завідуючий відділом Євген Олександрович Мілерян. Але я висловлю йому свою позитивну думку».

Через тиждень я вже працюю у відділі Мілеряна.

Щоправда, Григорій Силович пам'ятав мене як одного з дітей, чії здібності за 13 років до того досліджувала Тамара Володимирівна Рубцова. Але ж інші згадані вище керівники знали мене в п'ятдесят восьмому році набагато краще.

Епізод другий (1963 рік). Я працюю в Інституті психології інженером, підготував кандидатську дисертацію з технічних наук, водночас потроху прилучаюсь до психології. Г.С.Костюк пропонує мені перейти на наукову посаду до лабораторії програмованого навчання, яка створюється. Я дякую, але висловлюю певний сумнів:

— Щось у тому, що я читав з цієї теми, мало науки...

— То це ж від вас залежить внести туди науку, — посміхаючись відповідає Григорій Силович.

Епізод третій (невдовзі після попереднього). Мене викликають до директора.

— Я чув, у вас через місяць захист. Тож, мабуть, чимало клопоту? — запитує Костюк

— Не без цього, — погоджуюсь я.

— То я запросив вас, щоб сказати, що ви можете не приходити на роботу і розпоряджатися своїм часом, як вам зручно.

Епізод четвертий (1966 рік). Я вже завідую лабораторією програмованого навчання, активно проваджу, спільно з Юхимом Машбицем і Олексієм Довгялло, дослідження відповідного напрямку, цікавлюсь, крім іншого, психологією мислення, але жодною мірою не вважаю себе фахівцем у цій галузі. Раптом мене запрошує Григорій Силович.

— Ви вже дивилися нову книгу «Исследования мышления в советской психологии» за редакцією Шорохової?

— Так, проглядав, — відповідаю.

— Ну, і яка ваша думка?

— Звичайно, цікава книга. Та я ще не вчитався у неї. А чому ви запитуєте, Григорію Силовичу?

— Бачите, редакція «Вопросов психологии» запропонувала мені написати на неї рецензію. А в мене часу обмаль. То, може, напишемо разом?

— Дуже вдячний за довіру. Але ж я до такої роботи зовсім не готовий. Її ж автори — найвідоміші психологи...

— Спробуйте все ж таки. Подивимось: може, вдасться...

Ніколи в житті — ні до, ні після цього — я не вивчав так інтенсивно (і плідно) психологічну літературу. Адже треба було, зокрема, детально ознайомитися з класичними працями, на які посилалися автори книги. І все глибоко осмислити... Чимало допоміг мені Юхим Ізраїлевич Машбиць, до якого я конфіденційно звернувся. (Користуюсь нагодою через тридцять три роки публічно подякувати йому...)

Досить об'ємна рецензія, принципові положення якої належали Г.С.Костюку, з'явилася у третьому номері «Вопросов психологии» за 1967 рік. Надсилаючи рукопис до редакції, Григорій Силевич поставив моє прізвище на перше місце — за алфавітом.

Епізод п'ятий (1969 рік). Григорій Силевич головує на засіданні приймальної комісії, яка має вирішити, кого зарахувати до аспірантури. Я теж у складі комісії, і Костюк запитує, яка моя думка.

— Партійне бюро розглянуло це питання, — кажу я, — і як член бюро...

Вибачте, — перебиває мене Костюк. — Усе це мені відомо. Та мене цікавить ваша **особиста думка**.